

KUR'AN'DA “ÂMÂ” KAVRAMI

Enver BAYRAM*

Öz

Kur'an, insanların hidayete ulaşması için gönderilmiş ilahi kitaptır. İnsan, onun içindeki emir ve yasakları uygulamakla sorumludur. Bunu da aklını en güzel şekilde kullanarak yerine getirebilir. Bunu yapmadığı takdirde doğru yolu bulamayacaktır. Kur'an “âmâ” kavramını görme organı gözden yoksun olan kimseler için kullanmaktadır. Bunun yanında bütün delilleri görmelerine rağmen Allah'a, meleklerine, kitaplara, meleklerine, ahiret gününe iman etmeyenleri hem bu dünyada hem de ahirette “âmâ” olarak nitelendirmektedir. Aklını kullanmayı da âmâlıktan kurtulmanın çaresi olarak zikretmektedir. Aklını kullanmadığı takdirde bu halin sonsuza dek devam edeceğini haber vermektedir.

Anahtar Kavramlar: Kur'an, Âmâ, Sağır, Dilsiz, Akıl.

THE CONCEPT OF BLIND IN QUR'AN

Abstract

Quran is the divine book sent people to reach salvation. Humanbeing is responsible for implementing orders and prohibitions within him. It can also be fulfilled by using your mind in the best way. If you do not do this, you will not find the right way. The Qur'an uses the concept of "blind" for those who are lacking in sight. Although they see all the evidence, they do not believe in Allah, his angels, his books, his angels, and the day of the Hereafter, for which The Quran call them "blind" in this world and in the Hereafter. The using of the mind is a way to release from de blindness according to The Quran. The Qur'an informs us that blindness will continue forever if we do not use the mind.

Keywords: Qur'an, Blind, Deaf, Dumb, Mind.

GİRİŞ

Kur'an, Allah'ın insanlara göndermiş olduğu ilahi mesajdır. Onun amacı insanı karanlıklardan aydınlığa çıkarmaktır. Bunun yanında Allah, insana doğru yol rehberi olması için peygamberler göndermiştir. Peygamberler de insanlara hakkı ve hakikati tebliğ etmişlerdir. Doğru yolu bulanlar olduğu gibi bu yoldan yüz çevirenler de olmuştur. Bütün delillere rağmen yüz çeviren ve bu delilleri görmeyen kimseleri Kur'an “âmâ” olarak adlandırmaktadır.

Kur'an incelendiğinde hidayet ve dalaletle ilgili birçok ayetin Kur'an'da geçtiğini görmekteyiz. Kur'an, insanın hidayete ermesinde irade ve akli ön plana çıkarmaktadır. Hatta bu hususta Kur'an, “*Gerçekten bu Kur'ân, insanları en doğru yola iletir ve sâlih ameller işleyen müminlere de, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdelir*” (İsra: 17/9) ayetinde de ifade edildiği gibi en doğru yola kendisinin ilettiğini haber vermektedir. Buna rağmen Kur'an'ın bu hidayet verici özelliğinden faydalanmak istemeyen kimseler dalaleti tercih etmiş olmaktadır. Dalaleti tercih eden aynı zamanda “âmâ” olmayı da kabul etmiş demektir.

* Yrd. Doç. Dr. Enver BAYRAM, GOP Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, enbayram@mynet.com.

“Âmâ” kavramı sağır ve dilsiz gibi Kur’an’ın olumsuz anlamda kullandığı kavramlardandır. Ancak bu manevi körlüğün kastedildiği kullanımlar için geçerlidir. Çünkü Kur’an, bu kavram altında görme engelli insanlardan da bahsetmiştir. Çalışmamızı dünya hayatında ve ahiret hayatında “âmâ” olma şeklinde iki kısma ayırdık. Her bir başlık altında da ama kavramının gerçek anlamda ve mecazi anlamda kullanımlarına Kur’an’dan örnekler vereceğiz. Böylece “âmâ” kavramının Kur’an’da ne anlama geldiğini ve Kur’an’ın bütünlüğü içinde nasıl ele alındığını incelemiş olacağız.

Konu ile ilgili ayetlerin incelenmesine geçmeden önce “âmâ” kelimesinin anlamı ve Kur’an’da kullanımı üzerinde duralım.

1. “Âmâ” Kavramının Anlamı ve Kur’an’da Kullanımı

Arapçada “عمى” sözcüğü ile karşılanan “âmâ” kavramı sözlükte kör olmak ya da körleşmek gibi anlamlara gelmektedir (İbn Manzur, t.y: XV/95).Yine görme kuvvesini yitirmiş olmak ve basiretini kaybetmek ya da basiretin olmaması gibi anlamlara gelmektedir (İbn Manzur, t.y: XV/95; İsfahanî, 2012: 1052). Birinci manada yani fiziki olarak görme duyusunu kaybedenler için sadece “عمى” sözcüğü kullanılırken, ikinci manada yani fiziki ve manevi görme engelini ifade etmek için “أعمى” ve “عم” sözcükleri beraber kullanılmaktadır (İsfahanî, 2012: 1052). “Âmâ” kavramı Türkçe sözlükte ise “görme engelli” olarak tanımlanmaktadır.¹

Âmâ kavramı Kur’an’da türevleriyle beraber otuz üç defa geçmektedir. Söz konusu kelime, birer ayette “amiye” (En’am: 6/104), “amû” (Maide: 5/71), “amiyet” (Kasas: 28/66), “ta’mâ”² (Hac: 22/46), “amûne” (Neml: 27/66), “ummiyet” (Hud: 11/28), “amîn” (A’raf: 7/64) “umyen” (İsra: 17/97), “umyânen” (Furkan: 25/73), iki ayette “amen” (Fussilet: 41/44, 44), altı ayette “umyun” (Bakara: 2/18, 171; Yunus: 10/43; Neml: 27/81; Rum: 30/53; Zuhruf: 43/40) ve on iki ayette de “a’mâ” (En’am: 6/50; Hud: 11/24; Ra’d: 13/16, 19; İsra: 17/72; Taha: 20/124, 125; Nur: 24/61; Fatır: 35/19; Mümin: 40/58; Fetih: 48/17; Abese: 80/2) formunda zikredilmektedir. “Âmâ” kelimesi Kur’an’da bazen fiil kalıbında (Maide: 5/71; Hud: 11/28)), bazen sıfatı müşebbehe kalıbında (En’am: 6/50; Neml: 27/66; A’raf: 7/64), bazen de mastar kalıbında (Fussilet: 41/44) geçmektedir. Yine bu kelime bazı ayetlerde görme yetisi olmayan kişileri ifade ederken (Abese: 80/2; Fetih: 48/17), bazı ayetlerde de doğru yolu bulamamanın mecazî bir ifadesi olarak (Bakara: 2/18, 171) kullanılmıştır. Ayrıca “körle gören, inanıp iyi amellerde bulunanla kötülük yapan bir olmaz. Ne kadar az düşünüyorsunuz!” (Mümin: 40/58) ayetinde de ifade edildiği gibi “basîr” kelimesi “âmâ” kelimesinin zıt anlamlısı olarak kullanılmıştır.

2. “Âmâ” İle Anlam İlişkisi Olan Kavramlar

Bu başlık altında “âmâ” kavramıyla anlam ilişkisi taşıyan tüm kavramları açıklamayacağız. Bundan dolayı konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacak bazı ana kavramlar üzerinde durmak istiyoruz.

¹(http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.590dd051846108.07325784, 06.05.2017).

² “Ta’mâ” kelimesi söz konusu ayette fiil olarak iki defa geçmektedir.

2.1. Esamm (Sağır)

Kur'an'da türevleriyle beraber on beş yerde geçen “samime” kelimesi, işitme duyusunu kaybetmek yani sağır olmak anlamına gelmektedir (İbn Manzur, t.y: XII/342; İsfehanî, 2012: 872; Sağdi, 1983: II/253). Hakka kulak vermeyen, hakkı dinlemeyen ve hakkı kabul etmeyen kimseye ise sağır denir (İsfehanî, 2012: 872).

Kur'an'da birçok ayette sağır ve âmâ kelimeleri birlikte zikredilmektedir (Bakara: 2/18, 171; Maide: 5/71; Muhammed: 47/23). Sağır kelimesi Kur'an'da, “*Onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir*” (Bakara: 2/18) ayetinde de ifade edildiği gibi gerçek anlamından ziyade mecazî anlamda kullanılmıştır. Söz konusu ayette teşbih-i belîğ sanatı vardır. Bu durumda onlar kulaklarını, dillerini ve gözlerini kullanmama hususunda sağır, dilsiz ve kör gibidirler (Sabunî, t.y: I/39). Kulaklar, sesleri algılayıp hidayete tâbi olmak için yaratılmış organlardır. Ancak hidayet çağrısını dinlemeyenler kulaklarını işlevsiz bıraktıklarından dolayı “sağır” olarak adlandırılmışlardır. Bu nedenle hakka ve hidayete dönmeleri söz konusu değildir (Kutub, t.y: I/92). Ancak “*Allah kime hidayet verirse, işte doğru yolu bulan odur; kimi de hidayetten uzak tutarsa, artık onlara, Allah'tan başka dostlar bulamazsın. Kıyamet gününde onları kör, dilsiz ve sağır bir halde yüzükoyun haşrederiz*” (İsra: 17/97) ayetinde de ifade edildiği gibi dünya hayatında hidayetten uzak olan kimseler ahiret hayatında bunun cezası olarak görme, işitme ve konuşma yetisinden yoksun olarak haşredileceklerdir. Söz konusu ayet kıyamet gününde mecazi anlamdaki körlükten, sağırlıktan ve dilsizlikten ziyade gerçek anlamda kör, sağır ve dilsiz olarak haşredilmeyi ifade etmektedir (Razi, 2000: XXI/51; Karaman v. dğr., 2014: III/524). Netice itibarıyla gerçeğe kulak vermeyen ve onu işitmemezlikten gelen kimseler onu görmeyen ve o hakikate kör olan kimseler gibidir.

2.2. Bukm (Dilsiz)

“Bekime” kökünden türeyen “bükm” kelimesi, “ebkem” kelimesinin çoğulu olup ahraz, dilsiz olarak doğmuş, dilsiz olan kişi, doğuştan ahraz olan anlamlarına gelmektedir. (İbn Manzur, t.y: XII/53; İsfehanî, 2012: 227). Kur'an'da türevleriyle beraber altı yerde geçen “bekime” kökü üç yerde kör ve sağır kelimeleriyle beraber (Bakara: 18, 171; İsra: 17/97), iki yerde de sağır kelimesiyle beraber zikredilmektedir (En'am: 6/39; Enfal: 8:22).

Kur'an; dilsizliği, körlük ve sağırlık gibi manevi bir hastalık olarak görmekte ve bu gerçeği şöyle dile getirmektedir: “*(Hidayet çağrısına kulak vermeyen) kâfirlerin durumu, sadece çobanın bağırp çağırmasını işiten hayvanların durumuna benzer. Çünkü onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple düşünmezler*” (Bakara: 2/171). Ayet, dillerini hakkı söylemez hale getirdikleri için onları “dilsiz” olarak nitelendirmekte ve onların hidayete ermedikten sonra sağır, kör ve dilsiz olduklarını ifade etmektedir (Taberi, 1405h: II/80; Kutub, t.y: I/92, 324). Yine dünya hayatında hidayet çağrısına uymayan kimselerin ahiret hayatında dilsiz olarak haşredileceği bildirilmektedir (İsra: 17/97). İnsanın dilsizliğini ifade eden ayetler, insanın körlüğünü ve sağırlığını ele alan ayetlerde olduğu gibi mecazi bir anlam ifade etmektedir (Sabunî, t.y: I, 39).

2.3. Akıl Kullanmama

Kur'an'da türevleriyle beraber kırk dokuz yerde geçen “akıl” kelimesi sözlükte, yapışmak, tutmak, yakalamak, alıkoymak, korumak, gibi anlamlara gelir (İbn Manzur, t.y: XI/458; İsfehanî, 2012: 1033). Devenin bağlandığı ipe “ıkâl” denilmektedir ve akıl kelimesi bu kelimedenden alınmıştır (İsfehanî, 2012: 1034). Terim olarak ise, “bilgiyi kabul etmeye hazır olan kuvveye” ya da “insanın bu kuvveyle kazandığı bilgiye” akıl denir (İsfehanî, 2012: 1032). Bunun yanında Kur'an tezekkür (Nur: 24/1), tefekkür (A'raf: 7/179; Enfal: 8(65), tedebbür (Nisa, 4/82), fefekkuh (Tevbe: 9/122) gibi kavramları da akletme anlamında kullanmaktadır. Bunun yanında Kur'an'da akılla aynı anlama gelmese de ona benzer bir anlam ifade eden kalb, fuâd ve el-lub kelimeleri insanın iç alemine hitap etmek için kullanılmaktadır (Bolay, 1989: 2/239).

Kur'an'a göre akıl insan için çok önemlidir. Zira insanın en belirgin özelliği düşünen bir varlık olmasıdır (Başçı, 1997: 13/211). Bunun için Kur'an, “İşte bunlarda akıllarını kullanan bir toplum için ibretler vardır.” (Ra'd: 13/4), “İşte biz âyetlerimizi, aklını kullanan bir kavim için böylece açıklıyoruz.” (Rum: 30/28) gibi ifadelerle insandan aklını kullanmasını istemiş, buna karşılık aklını kullanmayanları ise “Aklınızı kullanmıyor musunuz?” (Bakara: 2/44), “Onların çoğunluğu aklını kullanmaz!” (Maide: 5/103) gibi ifadelerle yermiştir. Görüldüğü gibi Kur'an, “... Çünkü onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple düşünmezler” (Bakara: 2/171) ayetinde ifade edildiği gibi delilik gibi bir halden ziyade akıl gücünü doğru biçimde kullanmayan kimseleri sağır, dilsiz ve kör olarak nitelendirmekte ve onları şiddetli bir şekilde eleştirmektedir.

2.4. Kalbi İşlevsiz Kılma

Kur'an'da “âmâ” kavramına benzer bir kullanım da kalbin mühürlü olmasıdır. Kalb sözlükte, dönmek, döndürmek, dönüştürmek, çevirmek gibi anlamlara gelmektedir (İbn Manzur, t.y: I/685; İsfehanî, 2012: 1227). Terim olarak ise kalb, vücudumuzda bir et parçası olmasının yanında “bilgi ve düşüncenin kaynağı veya aracıdır” (Uludağ, 2001 : 24/230). Kur'an ve hadislerde sadr, fuâd, lüb, nühâ, ru' kavramları da kalb anlamında kullanılmaktadır (Uludağ, 2001: 24/230).

Kalp, iman ve inkârın mahalli olmasından ötürü ayrıca önemlidir (Uludağ, 2001: 24/230). Bunun için Kur'an, “Andolsun, biz cinler ve insanlardan birçoğunu cehennem için yaratmışızdır. Onların kalpleri vardır, onlarla kavramazlar” (A'raf: 7/179), ve “(Seni yalanlayanlar) hiç yeryüzünde dolaşmadılar mı? Zira dolaşsalar elbette düşünecek kalpleri ve işitecek kulakları olurdu. Ama gerçek şu ki, gözler kör olmaz; lâkin göğüsler içindeki kalpler kör olur” (Hac:22/46) gibi ayetlerle kalbin önemine dikkat çekmektedir. Kalbin yaratılıştaki kendisine biçilen bu fonksiyonunu doğru bir şekilde icra edememesi Kur'an'da kalbin günahkar olması (Bakara: 2/283), kalbin dağınıklığı (Haşr: 59/14), kalbin eğrilmesi (Tevbe, 9/117), kalbin gaflete dalması (Kehf, 18/28), kalbin cehalet içinde olması (Mu'minun: 23/63), kalbin oyun ve eğlenceye dalması (Enbiya: 21/3), kalbin paslanması (Mutaffifin: 83/14), kalbin mühürlenmesi (En'am: 6/46), kalbin kör olması (Hacc: 22/46), kalbin kilitli olması (Muhammed: 47/24) gibi olumsuz ifadelerle tanımlanmaktadır (Öztürk, 1998: 4/207-208). Nasıl ki bedenin bir parçası olan kalp işlevini yerine getirmediğinde çeşitli

hastalıklar bedene arız oluyorsa, bunun gibi imanın ve inkârın merkezi olan kalbe arız olan manevi hastalıklar da insanın maneviyatını bozmakta ve onu hidayetten uzaklaştırmaktadır. Bu yönüyle de kalbini kullanmayan insan, hakkı ve hakikati göremeyen kör insan gibidir.

3. Ku'an'da "Âmâ" Kavramı

Kur'an, dünya ve ahiret hayatı olmak üzere âmâ olan kimseleri iki kısma ayırmaktadır.

3.1. Dünya Hayatında "Âmâ" Olma

Kur'an, insanın dünya hayatına gönderilmesinin nedenlerinden birinin de imtihan olduğunu belirtmekte (Mülk: 67/2) ve ahiretin dünya hayatında kazanılacağını bildirmektedir (Kehf: 18/46). Bunun için Allah, insana düşünmesi için akıl nimetini (Yusuf: 12/109), hakkı işitmesi için kulakları, hakkı görmesi için gözleri, hakkı konuşması için dili vermiştir (Mülk: 67/23). Bunların yanında insanların doğruyu bulması için kitap ve peygamberler göndermiştir (Al-i İmran, 3/164; Yusuf: 12/109). Buna rağmen insanların bir kısmı hakkı ve hakikati kabul etmeyip batıl üzere kalmayı tercih etmişlerdir. İşte Kur'an bu kimseleri "âmâ" olarak nitelendirmektedir (Bakara, 2/18). Bunun yanında Kur'an, görme organı gözlerden mahrum olan insanlardan da bahsetmektedir (Nur: 24/61; Fetih: 48/17; Abese: 80/2). Bunun için dünya hayatında "âmâ" olmayı gerçek ve mecazi anlamında ele alıp inceleyeceğiz.

3.1.1. Gerçek Anlamda "Âmâ" Olma

Kur'an, bazı ayetlerde "âmâ" kelimesini gerçek anlamında kullanmaktadır. Üç ayette (Nur: 24/61; Fetih: 48/17; Abese: 80/2) dünya hayatındaki görme engelli insanlara dikkat çekilmekte ve bunlara nasıl davranılması gerektiği açıklanmaktadır. Mesela "Âmâya güçlük yoktur; topala güçlük yoktur; hastaya da güçlük yoktur" (Nur: 24/61) ayetinde fiziksel körlükten, topallıktan ve hastalıktan bahsedilmektedir. "Mallarınızı aranızda bâtil üzere yemeyin" (Bakara: 2/188) ayeti nazil olmadan önce özürlüler, Nur suresi 61. ayetinde zikredilen evlere girer ve orada ev sahibinden izinsiz yemek yerlerdi. Söz konusu ayet nazil olduktan sonra onlar sahiplerinin izni olmaksızın evlere girmeye çekindiler. Ancak Nur suresinin 61. ayetinin nazil olmasıyla beraber özürlü insanların çekinmelerinin gereksiz olduğu ve onlara bir sorumluluk olmadığı ortaya konulmuş oldu (Semerkandi, ty: II/524). Yine "Âmâya vebal yoktur, topala da vebal yoktur, hastaya da vebal yoktur." (Fetih: 48/17) ayetinde de kör, topal ve hastaya bir sorumluluğun olmadığı ifade edilmektedir. Çünkü onlar geçerli bir mazeretten dolayı cihada katılamamışlar ve bundan dolayı da mazur sayılmışlardır (Mevdudi, 1997: V/417). Görüldüğü gibi söz konusu ayetlerde bahsi geçen âmâlık görme organından yoksunluğu ifade etmek için kullanılmıştır.

Kur'an, Hz. Peygamber'e gelerek ondan bir şeyler öğrenmek isteyen "âmâ" sahabe İbn Ümmü Mektûm'dan da bahsetmektedir. Hz. Peygamber Kureyş'in ileri gelenlerine bir şeyler anlatıyor ve ısrarla onların Müslüman olmasını arzuluyordu. Bu sırada Hz. Peygamber'in yanına yaklaşan İbn Ümmü Mektûm ona bir şey sordu ve cevabını almada da ısrarcı davrandı. Bunun üzerine Hz. Peygamber yüzünü ekşitti ve başka tarafa çevirdi. Bu nedenle "Âmânın kendisine gelmesinden ötürü yüzünü ekşitti ve çevirdi. (Resûlüm! onun halini) sana kim bildirdi! Belki o temizlenecek, yahut öğüt alacak da o öğüt ona fayda

verecek.” (Abese: 80/1-4) ayetleri nazil oldu. Böylece Kur’an tebliğinde güçlü ile güçsüz, efendi ile köle, erkek ile kadın, küçük ile büyük, hasta ile sağlıklı, fakir ile zengin arasında ayırım yapılmamasının gerekliliği de ortaya konulmuş oldu (İbn Kesir, 1401: IV/471).

3.1.2. Mecazî Anlamda “Âmâ” Olma

Kur’an’da “âmâ” kelimesi gerçek anlamından ziyade mecazi anlamda kullanılmaktadır. Kur’an, Allah’ın ayetlerine (En’am: 6/50) ve peygamberlere inanmayanları (Maide: 5/71), Allah’ı (Rad: 13/16) ve ahiret gününü inkar edenleri (Neml: 27/66) kör olarak nitelendirmektedir. Bu nedenle “körle gören, karanlıkla aydınlık, gölge ile sıcak bir olmaz.” (Fâtır: 35/19-21) ayetinde de ifade edildiği gibi Allah’ın emir ve yasaklarına itaat eden ile etmeyenin bir eşit olamayacağını ifade etmektedir.

3.1.2.1. Allah İnancı Hususunda Körlük

Allah’a şirk koşmaksızın iman etmek Kur’an’ın üzerinde durduğu en mühim konulardan bir tanesidir. Müşrikler, Allah’ı kabul etmekle beraber ona putları eş koşmakta ve onları “Onlar Allah’ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda verebilecek şeylere tapıyorlar ve: Bunlar, Allah katında bizim şefaatçılarımızdır, diyorlar.” (Yunus: 10/18) ayetinde de ifade edildiği gibi Allah katında şefaatçiler olarak kabul etmekteydiler. Bu nedenle Kur’an, yanlış Allah inanışları nedeniyle müşrikleri hedef almakta ve şöyle buyurmaktadır: “De ki: “Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?” De ki: “Allah’tır.” O halde de ki: “O’nu bırakıp da kendilerine fayda ya da zarar verme gücüne sahip olmayan dostlar mı edindiniz?” De ki: “Körle gören bir olur mu hiç? Ya da karanlıklarla aydınlık eşit olur mu?” Yoksa O’nun yarattığı gibi yaratan ortaklar buldular da bu yaratma onlarca birbirine benzer mi göründü? De ki: Allah her şeyi yaratandır. Ve O, birdir, karşı durulamaz güç sahibidir.” (Rad: 13/16). Ayette özellikle Allah’ın birliğine inanma hususunda problem yaşayan putperest müşrikleri hedef alınmakta ve Hz. Peygamber’den göklerin ve yerin yaratıcısının Allah olduğunun ve onun gücünün her şeye yettiğinin ilanının yapılması istenmektedir (Kurtubi, t.y.: IX/303) Buna ilaveten müşriklere çeşitli misaller verilerek akletmelerinin önemi üzerinde durulmaktadır. Buna rağmen bu misallere bakmayan ve delilleri düşünmeyen kimseler de köre benzetilmektedir. (Karaman ve dğr.: III/282).

Yine Kur’an, dilleri kalplerine uymayan münafıkları şiddetli bir şekilde eleştirmekte ve şöyle buyurmaktadır: “Onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple onlar geri dönemezler” (Bakara: 2/18). Ayetten de anlaşılacağı üzere onlar iman edecek değillerdir. Çünkü onlar kendilerine verilen kulak, dil ve göz nimetini kullanmazlar ve bu yüzden hak yolunu bulamazlar. Sapıklıklarına ve kötülüklerine devam ederler (Taberi, 1405h.: I/145; Sem’ani, 1997: I/53). Görüldüğü gibi Kur’an, serdedilen tüm delillere rağmen Allah’a iman hususunda zafiyet yaşayanları kör olarak nitelendirmekte ve bundan dolayı onları kınamaktadır.

3.1.2.2. Ahireti İnkâr Hususunda Körlük

Kur’an’ın önemle üzerinde durduğu konulardan bir diğeri de ahiret gününe iman etmektir. Bundan dolayı Kur’an, her fırsatta ölümden (Ankebut: 29/57), kıyametten (A’raf:

7/187) cennet (Hicr: 15/45) ve cehennem'den (A'raf: 7/36) bahsetmektedir. Buna rağmen müşrikler “Kendi yaratılışını unutarak bize karşı misal getirmeye kalkışıyor ve: “Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?” diyor.” (Yasin: 36/78) ayetinde de ifade edildiği gibi Kur'an'a karşı şüphe ve itirazlarını dillendirmektedirler. Ancak Kur'an, onların itirazlarına “De ki: Onları ilk defa yaratmış olan diriltecek. Çünkü O, her türlü yaratmayı gayet iyi bilir.” (Yasin: 36/79) şeklinde karşılık vermektedir.

Bütün delillere rağmen ahiret hayatına inanmayan kimseleri Kur'an, bilgisiz ve kör olarak nitelendirmekte ve şöyle buyurmaktadır: “Hayır; onların ahiret hakkındaki bilgileri yetersiz kalmıştır. Dahası, bu hususta şüphe içindedirler. Bunun da ötesinde, onlar ahiretten yana kördürler.” (Neml: 27/66). Böylece Kur'an, müşriklerin ahiret hayatına işaret eden delilleri anlama hususunda derin bir bilgisizlik ve körlük içinde olduklarını ifade etmiştir (İbn Kesir, 1401h.: III/374).

3.1.2.3. Vahyi İnkâr Hususunda Körlük

Kur'an'ın körlükle nitelendirdiği gruplardan bir diğeri de ilahi vahyi inkâr eden kimselerdir. Kur'an, bu hususta Allah'tan gelen vahyi kabul eden kimse ile kabul etmeyen kimsenin bir olamayacağını şöyle açıklamaktadır. “Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu bilen kimse, (inkâr eden) kör kimse gibi olur mu? (Fakat bunu) ancak akıl sahipleri anlar” (Rad: 13/19). Allah'ın indirdiği mesajı bilmeyen kimse adeta kör gibidir. Allah'ın ayetleri basireti kapanmamış, kalpleri kilitlenmemiş kimselerden başkasına gizli kalmaz. Böyle olan kimseler Allah'ın ayetlerine karşı kördürler (Kutub, t.y.: VIII/540).

Ancak “Onlar, Allah'ın ahidini yerine getirenler ve verdikleri sözü bozmayanlardır. Onlar Allah'ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözetken, Rablerinden sakınan ve kötü hesaptan korkan kimselerdir. Yine onlar, Rablerinin rızasını isteyerek sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli ve açık olarak (Allah yolunda) harcayan ve kötülüğü iyilikle savan kimselerdir.” (Ra'd: 13/20-21) ayetindeki bu ilkeleri gözetken gerçek akıl sahipleri bu gerçeğe kör değildirler. Zira onlar “Kendilerine Rablerinin âyetleri hatırlatıldığında ise, onlara karşı sağır ve kör davranmazlar.” (Furkan: 25/73). Görüldüğü gibi Allah'tan gelen vahyi kabul etmeyenler kör olarak kabul edilmekte ve yerilmekte; bunun aksine vahyi kabul edenler ise “gören” olarak (En'am: 6/50) vasıflandırılmakta ve övülmektedirler.

3.1.2.4. Peygamberleri İnkâr Hususunda Körlük

Peygamberler, Allah'tan gelen vahyi insanlara tebliğle görevli kimselerdir. Onlara iman, imanın şartlarından biridir. Onların bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr etmek ise küfür sayılmıştır. İşte bu doğrultuda Kur'an, “Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler ve (inanma hususunda) Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyip “Bir kısmına iman ederiz ama bir kısmına inanmayız” diyenler ve bunlar (iman ile küfür) arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu? İşte gerçekten kâfirler bunlardır.”(Nisa: 4/150-151) ayetinin de ifade ettiği gibi peygamberler arasında ayırım yapmamamız, onların getirmiş oldukları şeylere koşulsuz teslim olmamız gerektiği bildirilmiştir (Bardakoğlu ve diğerleri, 1998: I/106).

Peygamberler, insanları sapıklıktan çıkarmak ve onların hidayetlerine vesile olmak için her türlü gayreti sarf etmişlerdir. Ancak onlardan bir kısmı bu çağrıya icabet etmemiştir. Bu durum Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir: “(Hidayet çağrısına kulak vermeyen) kâfirlerin durumu, sadece çobanın bağırp çağırmasını işiten hayvanların durumuna benzer. Çünkü onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple düşünmezler” (Bakara: 171). Ayet, peygamberlerin hidayet çağrısına kulak vermediklerinden dolayı kâfirleri hayvanlara benzettirmektedir. Nasıl ki çoban koyunlarını otlatmak için bağırp çağırmakta ise peygamberler de kâfirlerin doğru yola girmeleri için durmadan onlara bir şeyler anlatmaktadırlar. Ancak koyunlar çobanın ne dediğini anlamadığı gibi kâfirler de peygamberlerden duydukları şeyleri anlamamaktadırlar. Delilleri görüp bunlardan yüz çevirmeleri nedeniyle de onlar kör gibidirler. Körlüğü tercih etmelerinden dolayı da her türlü kınanmayı hak etmişlerdir (Razi, 2000: V/8).

Kur'an, Hz. Peygamber'e şöyle seslenmektedir: “Onlardan sana bakan da vardır. Fakat -hele (gerçeği) göremiyorlarsa- körleri sen mi doğru yola ileteceksin?” (Yunus: 10/43). Yani ey Muhammed! Müşriklerden bazısı senin güzel ahlakını, vakarını, peygamberlik delillerini görür. Ancak bunlar müminlerin baktıkları takdir gözüyle değil, art niyetle ve alaycı bir gözle sana bakarlar. Böylece onlar gerçeği görmek istemeyen körlerdir (Taberi, 1405h: XI/119). Böylece onların gerçeğe kör oldukları zikredilerek Hz. Peygamber teselli edilmekte ve onların durumuna üzülmemesi istenmektedir (Begavi, t.y.: II/355; Şevkanî, t.y.: II/448).

3.2. Ahiret Hayatında Âmâ” Olma

Ahiret hayatında “âmâ” olmayı da gerçek ve mecazi anlamında ele alıp inceleyeceğiz.

3.2.1. Gerçek Anlamda “Âmâ” Olma

Kıyamet günü insanlardan kimi kör, kimi sağır, kimi de dilsiz olarak haşredilecektir. Bu gerçeği Kur'an şöyle dile getirmektedir: “Kıyamet gününde onları kör, dilsiz ve sağır bir halde yüzükoyun haşrederiz. Onların varacağı ve kalacağı yer cehennemdir ki, ateşi yavaşladıkça onun alevini artırırız” (İsra: 17/97). Onlar o gün ahirette kendilerini sevindirecek şeyleri göremeyecekler ve duyamayacaklardır. Allah o gün onları kör, sağır ve dilsiz olarak yüzükoyun haşredecektir (Razi, 2000: XXI/51; Beydavî, t.y.: III, 468). Nitekim “O günde Sûr'a üflenir ve biz o zaman günahkârları, gözleri (korkudan) gömgök bir halde mahşerde toplarız” (Taha: 20/102) ayetinde gömgökten kastedilen de gözlerin kör olmasıdır (Razi: 2000: XXII/99). Onlar Allah'a, “Rabbim! Beni niçin kör olarak haşrettin? Oysa ben, hakikaten görür idim!” dediklerinde Allah onlara, “İşte böyle. Çünkü sana âyetlerimiz geldi; ama sen onları unuttun. Bugün de aynı şekilde sen unutuluyorsun!” şeklinde karşılık verecektir.” (Taha: 20/125-126). Görüldüğü gibi Kur'an, kulun dünya hayatında Allah'ı anmamasını ve Allah'ın ayetlerini unutmasını ahirette kör olarak haşredilmenin nedeni olarak açıklamaktadır.

3.2.2. Mecazî Anlamda “Âmâ” Olma

Kur’an, dünya hayatında bütün delilleri görmesine rağmen hidayet çağrısına müspet cevap vermeyenlerin ahiret hayatında da kör olacağını şöyle ifade etmektedir: *Bu dünyada kör olan kimse ahirette de kördür; üstelik iyice yolunu şaşırmıştır* (İsra: 17/72). Ayet, dünya hayatında kendisine verilmiş nimetlerin değerini anlamayan, her türlü delil ve alametlere rağmen Allah’tan habersiz yaşayan kimselerin, yani dünya hayatında bunlara karşı kalpleri kör olanların, ahirette kör gibi karşılanacaklarını ve kendilerini büyük bir cezanın beklediğini haber vermektedir (Taberi, 1405h.: XV/128). Bunun yanında onlar cennet nimetlerinden de mahrum kalacaklardır (Razi, 2000: XXI/15).

Kur’an, hidayet çağrısına müspet cevap veren kimselerin cennet ehlinden olacaklarını ve iki zümrenin asla eşit olmayacaklarını bildirmektedir: *“İnanıp da güzel işler yapan ve Rablerine gönülden boyun eğenlere gelince, işte onlar cennet ehlidir. Onlar orada ebedî kalırlar. Bu iki zümrenin (müminlerle kâfirlerin) durumu, kör ve sağır ile gören ve işiten kimseler gibidir. Bunların hali hiç eşit olur mu? Hâla ibret almıyor musunuz?”* (Hud: 11/23-24). Fahreddin Razi, ayette yapılan teşbihin (benzetme) vech-i şebehini (benzeme yönünü) şöyle açıklamaktadır. “Allah Teâlâ, insanı beden ve ruhtan mürekkep olarak yaratmıştır. Bedenin gözü ve kulağı olduğu gibi, ruh cevherinin de gözü ve kulağı vardır. Nitekim bedendeki göz ve kulak, kör ve sağır olduğunda, hiçbir işine yol bulamaz vaziyette şaşkın, hatta karanlığın derinliklerinde, yolunu bulacağı hiçbir ışık görmez, hiçbir ses işitmez halde yolunu şaşırmış kimse gibi, sapmış ve saptırmış câhil kimsenin de kalbi kör ve sağır olur. Dolayısıyla da dalâletin karanlıklarında şaşkın ve çaresiz kalakalır.” (Razi, 2000: XVII/167). Görüldüğü gibi dünya hayatında Allah’ın indirdiklerine kör ve sağır olmayanlar cennete giderken, bu delilere kör ve sağır olanlar ise şaşırmış ve çaresiz bir halde cehenneme gireceklerdir.

Bu manevi hastalıktan kurtulmanın çaresini aklın kullanılmasında gören Kur’an (Hud: 28/24), aklını kullanmadan Allah’ın huzuruna varacak kimselere o gün bütün haberlerin körleşeceğini ve hiçbir delilin fayda vermeyeceğini bildirmektedir: *“İşte o gün onlara bütün haberler körleşmiştir (delilleri tükenmiş, söyleyecek sözleri kalmamıştır); onlar birbirlerine de soramayacaklardır.”* (Kasas: 28/66). Dünyadan ahirete kör olarak gelen kimseler kendilerini savunmak istese de lehlerine getirecek bir delil bulamayacaklardır. Onların o gün bütün mazeretleri sona ermiş ve bütün umutları boşa çıkmıştır (Kurtubi, t.y.: XIII/304).

SONUÇ

Allah insana görmesi için göz, işitmesi için kulak, konuşması için dil, düşünmesi için de akıl vermiştir. İnsandan bu organlarını kullanarak doğruya ulaşmasını isteyen Allah, bunun yanında insana kitaplar ve peygamberler göndermiştir. Ancak fitratının sesine kulak verenler hidayete ermiş, aykırı davrananlar ise kör, sağır ve dilsiz kesilmişlerdir. Akıllarını kullanmadıkları için sapıklık bataklığına düşmüşlerdir. Bu da onları, kalplerinin mühürlenmesine kadar götürmüştür.

Kur’an, *“Bu dünyada kör olan kimse ahirette de kördür”* (İsra: 17/72) ayetiyle insanın her iki dünyada da kör olabileceğine dikkat çekmiştir. Ancak o, görme organından

yoksunluğu ifade etmesinden daha ziyade hakka ve hakikate kör olmayı ön plana çıkarmıştır. Bunun için Kur'an, insanın kendisine verilen aklı, iradeyi ve duyu organlarını kullanmamasını ya da menfi anlamda kullanmasını bu körlüğün en büyük sebebi olarak görmüştür. Gerçeğe kör olan bu insanlar her türlü delili görmelerine ve işitmelerine rağmen Allah'ın varlığına ve birliğine, Allah'ın ayetlerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe kör ve sağır olmuşlardır.

İnsan sorumlu bir varlıktır. Bu sorumluluğu da yerine getirme mesuliyeti vardır. Kur'an, bu mesuliyetin yerine getirilmesinde ve onun manevi körlükten kurtulmasında aklın kullanımına vurgu yapmıştır. Aklını kullanarak doğru yolu bulan kimseleri övmüş ve bu kimseleri ahirette en büyük mükâfatla müjdelemiştir.

KAYNAKÇA

- Bardakoğlu, A. ve dğr. (1998); İlmihal, Divantaş, İstanbul.
- Begavî (t.y); *Tefsîru'l-Begavî*, tah. Halid Abdurrahman el-Ak, Daru'l-Mağrife, Beyrut.
- Beydâvî, K. (t.y); *Tefsîru'l-Beydâvî*, Daru'l-Fikr, Beyrut.
- Başçı, Vahdettin (1997); “Akıl ve Vahiy Yönünden Doğru Düşünme”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 13, Erzurum.
- Bolay, S.H. (1989); “Akıl”, DİA, İstanbul.
- İbn Kesîr, İ. (1401); *Tefsîru'l- Kur'an'il-Azîm*, Daru'l-Fikr, Beyrut.
- İbn Manzûr, M. (t.y); *Lisanu'l-Arab*. Daru Sadr, Beyrut.
- İsfehanî, R. (2012); *Müfredât*. Çev. Yusuf Türker. Pınar Yayınları, İstanbul.
- Karaman, H. ve dğr. (2014); *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, DİB Yayınları, Ankara.
- Kutub, S. (t.y); *fî Zılâl-il Kur'an*, çev. İ.Hakkı Şengüler v. dğr, Hikmet Yayınları. Yy.
- Kurtubî, E. (t.y); *el-Camiu'l-Ahkâmi'l-Kur'an*, Daru's-Şağb, Kahire.
- Mevdudî, E. (1997); *Tefhimu'l-Kur'an*, çev. Yusuf Karaca ve diğerleri, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Râzî, F. (2000); *Tefsir-i Kebîr Mefâtihu'l Gayb*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.
- Razi, M. (1995); *Muhtaru's-Sıhah*, Tah. Mahmud Hâtır, Mektebetü Lübnan, Beyrut.
- Öztürk, Y. (1998); “Kalbin Mühürlenmesinde İnsan İradesinin Rolü”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, , sayı: 4, Şanlıurfa.
- Sabunî, M. A. (t.y); *Saffetü't-Tefâsir*, Dersaâdet, İstanbul.

Sem'ânî, M. (1997); *Tefsîru'l-Sem'ânî*, Daru'l-Vatan, Riyad.

Semerkandî, M. (t.y); *Tefsîru's-Semerkandî*, (tah: Mahmud Matarcî), Daru'l-Fikr, Beyrut.

Sağdı, E. (1983); *Ef'âl. Alimu'l-Kütüb*, Beyrut.

Şevkanî, M. (t.y); *Fethu'l-Kadir*, Daru'l-Fikr, Beyrut.

Uludağ, Süleyman (2001); *"Kalb"*, DİA, İstanbul.

Taberî, E. (1405h); *Camîu'l-Beyân an Te'vil Ey'il- Kur'ân*, Dâru'l Fikr, Beyrut.

İNTERNET KAYNAKLARI

Türk Dil Kurumu Sözlüğü.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.590dd051846108.07325784,

(Erişim Tarihi: 06.05.2017)